

Lactantius om Licinius' sejr og Milanoaftalen, 312

Under kejser Diocletian (284-305) etableredes et "firekejserstyre" (Tetrarkiet). Riget blev delt i en østlig og en vestlig del. Hver del blev styret af en overkejsers (med titel af Augustus) og en underkejsers (med titel af Cæsar). Da den øverste kejser i den østlige del af riget, Galerius, døde i 311, sikrede Licinius sig posten som øverste kejser i denne del af riget, mens Konstantin i løbet af 312 sikrede sig magten i den vestlige del. Licinius' magt blev dog samme år udfordret af underkejseren Maximinus Daia. Licinius besejrede imidlertid Maximinus Daia og mødtes herefter med Konstantin i Milano, hvor de to kejsere indgik en aftale (Milanoaftalen) vedrørende de kristne i riget.

Om krigen mellem Licinius og Maximinus Daia og Milanoaftalen beretter bl.a. Lactantius (ca. 250-325), der var retoriker, forfatter og kristen teolog. I sine skrifter forsvarede Lactantius den kristne tro. I værket "Om forfølgernes død" (*De mortibus persecutorum*) beretter Lactantius om en række forfølgelser af kristne samt om kristendommens endelige sejr.

Da hærene nærmede sig hinanden, så det ud til, at et slag måtte finde sted den følgende dag. Da gjorde Maximinus [Daia] det løfte til Jupiter, at hvis han vandt sejr, ville han slette de kristnes navn og udrydde dem fuldstændig.¹ Den følgende nat kom en Guds engel til Licinius i drømme og formanede ham til at stå tidligt op og bede til den højeste Gud med hele sin hær; hvis han gjorde det, ville sejren være hans. Efter disse ord drømte han, at han stod op, og at den, som havde advaret ham, stod ved siden og lærte ham, hvordan og med hvilke ord de skulle bede. Da han derefter vågnede, lod han en notar tilkalde og dikterede følgende ord, ligesom han havde hørt dem: "Højeste Gud, vi beder til dig, hellige Gud, vi beder til dig. Al retfærdighed betror vi dig, vor frelse betror vi dig, vort herredømme betror vi dig. Ved dig lever vi, ved dig bliver vi sejrrie og lykkelige. Højeste, hellige Gud, hør vore bønner; vi rækker vore arme mod dig; bønhør os, hellige, højeste Gud."

Disse ord blev skrevet af på adskillige sedler og sendt rundt til hærens officerer og tribuner, for at enhver kunne lære sine soldater dem. Modet steg, da alle troede, at himmelen havde lovet dem sejr. Kejseren fastsatte slaget til den 1. maj, da der netop var gået otte år efter Maximinus' udråbelse, for at han kunne blive besejret på sin årsdag, ligesom Maxentius var blevet det i Rom.² Maximinus ville gerne komme ham i forkøbet, og dagen før stillede han sin hær op i slagorden fra morgenstunden for næste dag at kunne fejre sin årsdag som sejrherre. I Licinius' lejr blev det meldt, at Maximinus havde sat sig i bevægelse; soldaterne greb deres våben og rykkede ham i møde. Imellem dem lå en gold og ubevokset slette ved navn Campus Ergenus. Begge hære var nu inden for synsvidde. Licinius' soldater satte deres skjolde fra sig, tog hjelmene af, rakte på officerernes kommando hænderne mod himmelen og fremsagde bønner efter sejseren. Den fjendtlige hær, som nu var dømt til undergang, hørte deres mumlen. Da de havde sagt bønner tre gange, satte de fulde af mod hjelmen på hovedet igen og tog deres skjolde. Kejserne mødtes til en samtale; men Maximinus kunne ikke overtale til fred. Han ringeagtede nemlig Licinius og mente, at denne ville blive svigtet af sine soldater, fordi han var tilbageholdende med pengeuddelinger, medens han selv var rundhåndet; og han havde begyndt krigen med det

¹ Lactantius beretter desuden, at Maximinus Daia allerede i 311 havde ophævet den afdøde kejser Galerius' tolerencedikt, der tillod kristne at praktisere deres religion.

² Maxentius havde forsøgt at erobre kejsermagten i den vestlige del af riget, men var i 312 blevet besejret af Konstantin ved Den milviske bro lidt uden for Rom.

forsæt, at så snart han havde overtaget Licinius' hær uden kamp, ville han gå imod Konstantin med dobbelte styrker.

Altså rykkede man nærmere, trompeterne lød, felttegnene førtes frem. Licinius' hær angreb og trængte ind på modstanderne. Disse blev overrasket og kunne hverken trække blank eller
5 kaste deres spyd. Maximinus bevægede sig uden om slaget og prøvede at vinde Licinius' soldater, snart med bønner, snart med gaver, men intetsteds hørte man på ham. Der blev rettet et udfald imod ham, og han måtte flygte tilbage til sine egne. Hans hær blev hugget ned uden modstand, og det store antal legioner, den store styrke, han havde, blev mejet ned af de tal-
10 mæssigt underlegne modstandere. Ingen huskede sit navn, sin tapperhed eller sine tidligere belønninger. Som var de indviet til at dø og ikke draget ud til slag, således overlod den højeste Gud dem til at slagtes af deres fjender. En stor mængde var allerede faldet. Da så Maximinus, at kampen fik et andet udfald, end han havde regnet med. Han kastede purpuret³ og flygtede bort forklædt som slave og satte over strædet. Men af hans hær blev halvdelen dræbt, den anden halvdel enten overgav sig eller tog flugten; for da kejseren var flygtet, var der ingen, der skammede sig for at flygte. Men han nåede til Nikomedia⁴ i løbet af den 1. maj, det vil sige på kun et
15 døgn og den følgende nat, selv om slagmarken lå 160 mil borte. Efter at have hentet sine børn og sin hustru samt nogle få ledsagere fra paladset rejste han videre mod Orienten; men i Kappadokien⁵ standsede han og samlede soldater fra den flygtede hær og fra Orienten. Derefter tog han atter purpuret.

20 Da Licinius havde overtaget resten af hans hær og fordelt den i sin egen, førte han få dage efter kampen denne over til Bithynien⁶ og holdt sit indtog i Nicomedia, hvor han takkede Gud, ved hvis hjælp han havde sejret; og den 13. juni i Konstantins og hans eget 3. konsulat (313) lod han offentliggøre følgende skrivelse til statholderen om kirkens genrejsning:

25 "Da både jeg Constantinus Augustus⁷ og jeg Licinius Augustus lykkeligt var mødtes i Milano og forhandlede om alt, hvad der angår statens velfærd og sikkerhed, mente Vi, at det, som Vi blandt andet forstod, ville gavne flest mennesker, og som skulle bringes i orden først, var alt hvad der omfatter ærefrygt for det guddommelige, således at forstå, at Vi skulle give både de kristne og alle andre fri mulighed for at følge den religion, som enhver måtte ønske, for at alt
30 guddommeligt, som har sæde i himmelen, kan være forsonligt og nådigt mod Os og mod alle, som er under Vort herredømme. Derfor har Vi anset det for en sund og retfærdig beslutning slet ikke at nægte noget menneske mulighed for at hengive sin sjæl enten til de kristnes gudsdyrkelse eller til den religion, han selv mener passer for ham, for at den højeste guddom, hvis religion Vi af uhildet sind er hengivne til, i alle ting skal yde Os sin vante yndest og velvilje.

35 Derfor skal din hengivenhed⁸ vide, at det har behaget Os ganske at ophæve alle de indskrænkninger, som er indeholdt i tidligere skrivelser til dit kontor vedrørende de kristne, og at afskaffe, hvad der forekom aldeles uheldigt og uoverensstemmende med Vor mildhed, for at enhver af dem, som har den samme vilje til at følge de kristnes religion, frit og åbent og uden nogen

³ Purpurklæder og purpurfarven var et symbol på kejserværdigheden.

⁴ *Nikomedia*: by i det nordvestlige Anatolien, der var hovedstad i den østlige del af imperiet

⁵ *Kappadokien*: område i det centrale Anatolien

⁶ *Bithynien*: område i det nordvestlige Anatolien, hvor byen Nikomedia lå.

⁷ Dvs. kejser Konstantin

⁸ Som nævnt ovenfor, var ediktet er stilet til statholderen af Bithynien, men havde retsgyldighed i hele riget.

risiko eller ulempe må anstrenge sig for at følge den. Dette har Vi ment at måtte meddele din omhyggelighed i fuldt omfang, for at du kunne vide, at Vi har givet bemeldte kristne fri og absolut mulighed for at dyrke deres religion. Når din Hengivenhed forstår, at Vi har givet dem denne indrømmelse, indser du også, at Vi for at få fred i Vor tid har tilstået andre en lige så åben og fri ret til at følge deres religion, for at enhver skal have fri mulighed for at dyrke, hvad han vil. Det har Vi gjort, for at det ikke skal se ud, som om Vi har gjort indgreb i nogen gudsdyrkelse eller religion.

Med hensyn til de kristne har Vi yderligere bestemt, at hvis de steder, hvor de tidligere plejede at mødes, og som der også forhen i et brev til dit kontor har været truffet nærmere bestemmelser om, i den mellemliggende periode er blevet solgt enten af statskassen eller af nogen anden, så skal køberen give dem tilbage til de kristne uden betaling og uden noget erstatningskrav, og der må ikke være tale om bedrag eller tvetydighed; også de, der har modtaget stederne som gave, skal snarest muligt give dem tilbage til bemeldte kristne på samme vilkår. Hvis de, som har købt dem eller fået dem som gave, ønsker noget af Vor velvilje, må de gøre krav over for vikaren, for at der også kan blive sørget for dem af Vor nåde. Alle disse steder skal straks og uden tøven ved din mellemkomst overgives til de kristnes korporation. Og eftersom bemeldte kristne vides ikke blot at have besiddet de steder, hvor de plejede at mødes, men også andre, der tilhørte dem som korporation, det vil sige menighederne og ikke enkeltpersoner, så skal du lade dem alle udlevere til de kristne, det vil sige til deres korporation og forsamlinger, i overensstemmelse med de regler, Vi ovenfor har opstillet, uden nogen som helst tvetydighed eller retstrætte, men med overholdelse af den ovennævnte bestemmelse, at de, der som sagt skal udlevere dem uden betaling, må håbe på en godtgørelse af Vor velvilje.

I alt dette skal du yde bemeldte kristnes korporation din mest virksomme mellemkomst, for at Vor hensigt snarest muligt kan ske fyldest, og der også i dette forhold ved Vor nåde kan drages omsorg for den offentlige fred. På denne måde vil, som det ovenfor er forklaret, den guddommelige yndest, som Vi har erfaret i så vigtige forhold, heldigt fortsætte under Vore efterfølgere til statens bedste. Men for at dette udtryk for Vor beslutning og velvilje kan komme til alles kendskab, skal du lade dette reskript offentliggøre overalt med din egen overskrift og gøre det almindelig kendt, for at denne Vor velvillige beslutning ikke skal kunne betegnes som hemmelig."

Da denne skrivelse var offentliggjort, opfordrede han også mundtligt til at sætte forsamlingsbygningerne i deres tidligere stand. Således gik der fra kirkens ødelæggelse til dens genrejsning 10 år og cirka 4 måneder.

Lactantius *De mortibus persecutorum* 46-48: Oversættelse af T. Damsholt: Lactantius: *Forfølgelsernes død*. Kbh. (1971) s. 71-75.